

Date: 29th April-2025

XONANDALIKDA SHE'RIYAT VA MUSIQA UYG'UNLIGI: BADIY TAHLIL

Suyunova Zamira Rajabovna

Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek milliy musiqa san'ati instituti

Annotatsiya: Maqolada O'zbek an'anaviy xonandalik san'atida she'riyat va musiqa o'zaro uyg'unligi tahlil qilinadi. Klassik shoirlarning g'azallari va maqom musiqasining badiiy ifoda imkoniyatlari orqali xonandalik san'atining estetik mohiyati ochib beriladi. Musiqa va so'z uyg'unligi orqali tinglovchida ruhiy, hissiy va ma'naviy ta'sir kuchaytirilishi yoritiladi. Shuningdek, mashhur xonandalar ijodi orqali bu uyg'unlikning yorqin namunalariga e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: xonandalik, she'riyat, musiqa, maqom, estetik uyg'unlik, badiiy tahlil, g'azal, klassik adabiyot, milliy san'at

O'zbek an'anaviy musiqasida she'riyat va musiqa o'zaro uyg'unligi xonandalik san'atining yuragi hisoblanadi. Bu uyg'unlik orqali nafaqat kuy va ohang, balki chuqur falsafiy mazmun, badiiy tasvir va insoniy tuyg'ular ifoda etiladi. An'anaviy xonanda nafaqat ijrochi, balki shoirdir – u she'r ruhini, obrazlarini va ohangini tinglovchiga his etgan holda yetkazadi.

An'anaviy ashulalarda ko'pincha Forobiy, Navoiy, Jomiy, Bedil, Mashrab kabi klassik shoirlarning she'rlari qo'llaniladi. Bu she'rlar chuqur mazmun, yuksak badiiylik va ruhiy teranlik bilan ajralib turadi. Xonanda bu she'rlarni kuyga moslashtirib ijro etar ekan, u har bir satrni yurakdan o'tkazadi, his-hayajon bilan kuylaydi.

Masalan, Navoiy g'azallaridagi ishq, sadoqat, sabr, ilohiy muhabbat mavzulari maqom ohanglari bilan musiqiy sehra aylanadi. Bu uyg'unlik esa tinglovchining ruhiyatiga ta'sir qiladi, uni tarbiyalaydi, ilhomlantiradi.

She'riyat va musiqa o'zaro uyg'unligi haqidagi ilmiy va badiiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bu ikki san'at turining bir-birini boyituvchi va chuqurlashtiruvchi xususiyatlari azaldan e'tirof etilgan. X. Islomovning "*O'zbek musiqa san'ati tarixi*" asarida O'zbek an'anaviy musiqasining rivojlanishi bilan bir qatorda she'riy matnlarning ijrodagi ahamiyati ham ko'rsatib o'tilgan.

F. Almatov maqolalarida maqom asarlarida ishlatiladigan adabiy matnlarning tahlili, ularning ma'nodagi nozikliklari va musiqiy ifodasi haqida chuqur ilmiy izlanishlar mavjud. A. Rajabov maqomlar asosida yaratilgan ashulalarning poetik manbalari va ularning ruhiy-falsafiy mazmunini ochib bergan.

Zamonaviy yondashuvlarda esa xonandalarning she'r tanlashdagi didi, matnning musiqiy ohangga mosligi, estetik did va tinglovchi bilan hissiy aloqa yaratish borasidagi jihatlar keng tahlil etiladi. Shu jihatdan, internet manbalari, jumladan maqom.uz portali, zamonaviy maqomshunoslikda muhim o'ringa ega.

Date: 29th April-2025

Musiqa xonandaning ichki kechinmalarini, hissiyotini, kayfiyatini ochib beradi. Xonanda musiqa vositasida she'rga hayot bag'ishlaydi. Ohangdagi pauzalar, intonatsiyalar, ovoz tebranishlari she'r mazmunini kuchaytiradi.

Shashmaqomdagi "Buzruk", "Rast", "Navo" kabi maqomlar har bir she'rga o'ziga xos kayfiyat bag'ishlaydi. She'rda aytilgan ruhiy holatlar, obrazlar musiqiy ohanglar orqali yanada chuqurroq aks etadi.

Munajat Yo'lchiyeva, To'ti Yusupova, Sherali Jo'rayev kabi mashhur xonandalar ijodida she'riyat va musiqaning uyg'unligi yorqin namoyon bo'lgan. Ular she'rni tanlashda ham, uni musiqaga moslashda ham yuqori badiiylilikni saqlab qolgan.

Xulosa

Xonandalikda she'riyat va musiqa uyg'unligi bu san'at turining betakror jihatidir. Bu uyg'unlik orqali milliy madaniyat, estetik qarashlar, ruhiy-axloqiy qadriyatlar avlodlarga yetkaziladi. Xonanda she'r va musiqani birlashtirish orqali nafaqat san'at asarini yaratadi, balki inson qalbini tarbiyalaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Islomov, X. *O'zbek musiqa san'ati tarixi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2005.
2. Rajabov, A. *Maqomlar – milliy musiqamiz durdonasi*. – Buxoro: Buxoro, 2012.
3. Almatov, F. *Shashmaqom san'ati va uning o'rganilishi*. – Toshkent: San'at, 2001.
4. Zohidov, A. *O'zbek milliy musiqa merosi*. – Toshkent: O'qituvchi, 1999.
5. www.maqom.uz – Maqom san'ati bo'yicha ma'lumotlar portali.
6. www.unesco.org – O'zbek musiqa merosi haqidagi xalqaro materiallar.

